

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

У статті досліджено сутність поняття «фінансова безпека» регіону. Визначено основні завдання, цілі та принципи фінансової складової в системі економічної безпеки. Охарактеризовано фактори впливу на рівень фінансової безпеки регіону. Висвітлено складові системи забезпечення фінансової безпеки регіону та індикатори, що їх характеризують. Обґрунтовано основні заходи щодо забезпечення фінансової безпеки регіону у сучасних умовах.

Ключові слова: фінансова безпека; економічна безпека; фінансова загроза; регіон; управління; економічна діяльність.

Вступ. Реалії сьогодення демонструють підвищення наукового інтересу до питань, пов'язаних з рівнями безпеки на різних рівнях управління. Фінансова безпека є однією із найважливіших складових економічної безпеки, без якої майже неможливо вирішити завдання, поставлені перед регіоном. Недостатній рівень спостереження за станом фінансової безпеки та неприйняття заходів щодо покращення її рівня може призвести до негативних наслідків (занепаду галузей економіки, банкрутства підприємств, що призведе до підриву системи життєзабезпечення регіону тощо).

Створення і практичне застосування ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки передбачає насамперед визначення суті даного поняття, з'ясування факторів, що впливають на її стан, дослідження взаємозв'язку окремих складових структури. Складність та багатоплановість проблеми фінансової безпеки регіону, аспекти її взаємозв'язку зі структурною перебудовою економіки на рівні країни та регіону, на наш погляд, доки досліджені не повністю та не отримали об'ємного наукового осмислення.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблеми фінансово-економічної безпеки на рівні регіону активно аналізувалися та досліджувалися у наукових працях таких вчених, як-от В. І. Матвійчук, Р. М. Нешко, М. І. Виклюк, Ю. М. Нікольчук,

Г. В. Тельнова, Б. Ю. Мальований та інші. Попри те, що в наш час є багато публікацій по даній проблематиці, немає однозначної точки зору про сутність цієї важливої складової економічної безпеки регіону, а також немає універсального механізму забезпечення фінансової безпеки. Недостатньо роз'ясненими є й питання стосовно методу діагностики та регулювання стану фінансової безпеки регіону. Необхідне подальше дослідження цих питань, створення теоретичної та методологічної основи для їх вивчення, розробка на базі отриманих знань практичних заходів щодо досягнення стабільного економічного зростання та зміцнення фінансової безпеки регіону.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад забезпечення фінансової безпеки регіону. Для виконання поставленої мети потрібно висвітлити сутність, цілі, завдання, загрози, фактори впливу та складові системи забезпечення фінансової безпеки регіону.

Основна частина. Поняття «економічна безпека» та «фінансова безпека» донедавна майже не застосовувалися в економічній науці та не привертала уваги вітчизняних науковців і практиків. Для аналізу та дослідження, які здійснювалися, були характерні такі риси як безсистемність, вибірковий і незважений підхід до висвітлення певних аспектів даної проблематики. В Україні однією з найбільш значних проблем економіки, починаючи з 1990-х років, є збільшення загроз економічної і фінансової безпеки держави. На сьогодні забезпечення фінансово-економічної безпеки на всіх рівнях управління є важливим аспектом в сучасних умовах господарювання. Адже в наш час часто спостерігаються випадки нечесної конкуренції, фіктивного підприємництва, які перешкоджають нормальному функціонуванню і розвитку економіки [8].

Загалом поняття «фінансова безпека» означає здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та стабільне економічне зростання, захист фінансових інтересів суб'єктів господарювання та забезпечення регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами [7].

Внутрішня структура фінансової безпеки регіону визначається за допомогою трьох найважливіших блоків:

- фінансова незалежність, яка носить відносний характер через економіко-політичну прив'язаність регіону до центру та взаємозалежність відповідних регіональних економік;
- стабільність та стійкість регіональної економіки;

- здатність до саморозвитку та прогресу.

Основні цілі забезпечення фінансової безпеки регіону включають (рис. 1): підтримку фінансової стійкості та незалежності регіону; фінансову ефективність роботи; захист інформаційного поля та комерційної таємниці; досягнення конкурентоздатності регіону; підтримку належного рівня ділової активності.

Рис. 1. Основні цілі забезпечення фінансової безпеки регіону*

* Джерело: складено автором на основі [7]

Розглянувши основні праці науковців, які виділяють фінансову безпеку регіону у складі системи економічної безпеки, можна зробити висновок, що поняття «фінансова безпека» трактується по-різному. Зокрема, визначення цього поняття кількома авторами відображено на рис. 2.

Отже, фінансова безпека регіону – це стабільне та повноцінне функціонування всіх сфер економічної діяльності та проведення ряду заходів для уникнення або недопускання факторів ризику, які можуть нести загрозу фінансовому сектору регіону.

Відповідно система забезпечення фінансової безпеки регіону включає сукупність взаємозалежних елементів, підсистем, фінансових інструментів, методів та заходів, що формують його безпеку та сприяють досягненню основної цілі діяльності. До суб'єктів системи можна віднести осіб, підрозділи, служби, регіональні органи влади, установи та відомства, які забезпечують фінансову безпеку регіону. Об'єктом системи фінансової безпеки є все, на що зосереджені зусилля щодо її забезпечення, а саме: інформація, сукупність майнових і немайнових прав та фінансово-економічні інтереси регіону.

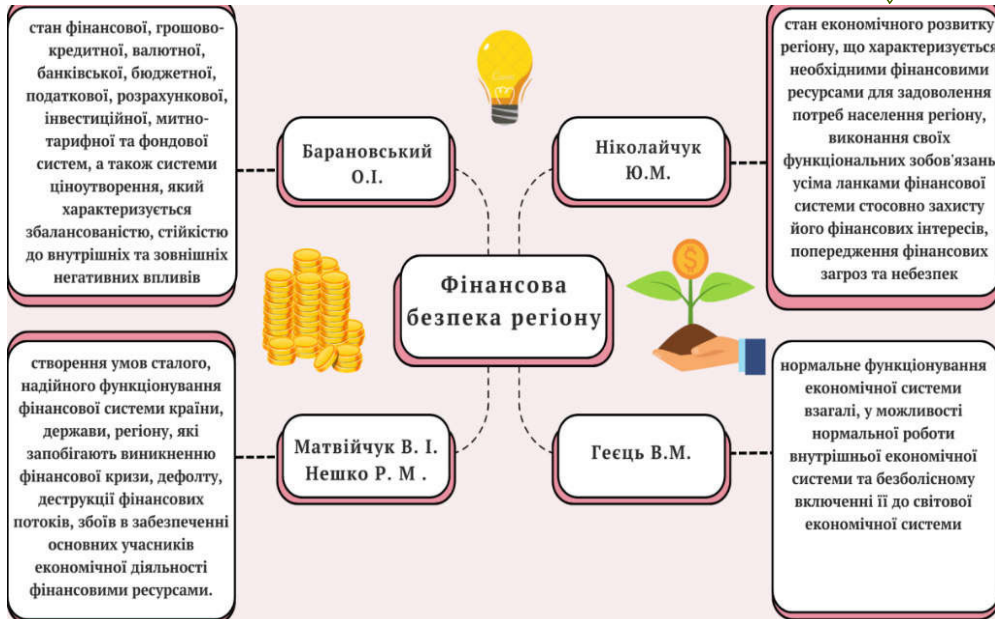

Рис. 2. Тракткування поняття «фінансова безпека регіону»*

* Джерело: складено автором на основі [5; 6; 4; 1]

Метою забезпечення фінансової безпеки регіону є розробка заходів протидії загрозам фінансово-економічного характеру та забезпечення стабільності розвитку на відповідному рівні припустимої небезпеки. Створення та вдосконалення засобів захисту від існуючих внутрішніх та зовнішніх загроз формує гарантії фінансової безпеки державних та муніципальних органів влади [9].

Відповідно до мети основними завданнями системи забезпечення фінансової безпеки регіону є захист прав та інтересів регіону; збереження матеріальних цінностей та інформації, отримання необхідної інформації для управлінських рішень з питань стратегії та тактики фінансової діяльності; збір, аналіз та оцінка рівня фінансової безпеки та прогнозування можливих ситуацій; виявлення та попередження впливу негативних чинників на рівень фінансової безпеки регіону.

Сьогодні, виникнення фінансових загроз обумовлено стрімким розвитком економіки, розмаїттям фінансових інструментів та високим рівнем їх зміни, залежністю від іноземних інвестицій, високим рівнем мобільності і взаємозв'язку фінансових ринків на базі новітніх інформаційних технологій та ін.

Таким чином, загрози фінансовій безпеці регіону можна поділити на внутрішні та зовнішні. Зокрема до внутрішніх загроз належать:

- нездатність органів самоврядування скласти і реалізувати дієву фінансову стратегію регіонального розвитку;
- військово-політична та економічна нестабільність;
- зниження частки прибуткових організацій у економіці регіону;
- зростання частки позикового капіталу у структурі фінансування економіки регіону;
- високий рівень енергоємності економіки, тобто критична залежність української економіки від енергоресурсів;
- відсутність інституційного середовища інноваційного розвитку в регіоні;
- зменшення рівня доходів громадян і збільшення рівня соціальної напруги.

Серед основних зовнішніх загроз можна відокремити:

- світова економічна криза;
- зростання політичної нестабільності в світі внаслідок поглиблення економічної кризи;
- невизначеність позиції провідних країн ЄС в частині визнання місця і ролі України в міжнародному співтоваристві.

Загалом фактори, що забезпечують зростання фінансової безпеки регіонів, корелюють з факторами, що впливають в цілому на його економічну безпеку, та поділяються на прямі та непрямі. Групу факторів, які мають прямий вплив на рівень фінансової безпеки регіону, представлено в таблиці.

Таблиця

Прямі фактори впливу на рівень фінансової безпеки регіону

Зростання фінансової безпеки	Зниження фінансової безпеки
Збалансованість доходів та видатків бюджету регіону. Зростання фінансової самостійності. Зниження заборгованості з податків та зборів до бюджетної систему регіону	Дефіцит бюджету. Зниження бюджетної результативності
Зростання середньорічної вартості основних фондів підприємств та організацій. Збільшення середнього розміру прибутку підприємств та організацій. Зниження частки збиткових підприємств у економіці регіону	Зниження частки прибуткових організацій у економіці регіону. Зниження частки малих та середніх підприємств
Зростання кількості об'єктів страхування. Зниження кількості страхових випадків	Збалансованість обсягу страхових премій та страхових виплат

продовження таблиці

Зростання інвестицій в основний капітал душу населення. Збільшення частки власних та іноземних інвестицій у загальної суми інвестицій у економіці регіону	Зростання частки позикового капіталу у структурі фінансування інвестицій в економіку регіону
Збільшення доходів на душу населення та заощаджень населення. Зростання середнього розміру пенсій. Збільшення величини прожиткового мінімуму	Зростання чисельності населення з доходами нижче прожиткового мінімуму. Збільшення вартості споживчого кошика

Розглянута група факторів, що мають прямий вплив на фінансову безпеку регіону, диференційована відповідно до індикаторів бюджетно-податкової, грошово-кредитної, страхової, інвестиційної та інших складових фінансової безпеки.

Отже, рівень фінансової безпеки регіону представляє собою індикатор стану фінансового розвитку регіону, що характеризується ступенем стійкості місцевих фінансів, веденням підприємницької діяльності, інвестиційним кліматом, розвитком банківського сектору, рівнем життя населення. Під забезпечення фінансової безпеки слід розуміти процес управління, який передбачає формування умов відповідності нормативним значенням всіх елементів фінансової безпеки регіону та розробки системи заходів протидії загрозам порушення їх стану (рис. 3).

До основних системних показників, що характеризують фінансову безпеку регіону, належать:

- боргова безпека (рівень боргу регіону та гарантованого боргу до валового регіонального продукту; рівень зовнішнього боргу регіону до ВРП; обсяг внутрішнього боргу регіону до ВРП);

- податкова безпека (рівень виконання планових даних бюджетного відшкодування ПДВ, частка невідшкодованої суми ПДВ в структурі ВРП);

- бюджетна безпека (співвідношення дефіциту/профіциту обласного бюджету до ВРП, темп зміни ВРП, частка ВРП у ВВП держави; частка доходів місцевого бюджету до ВРП, коефіцієнт бюджетної самостійності, рівень забезпечення видатків доходами);

Рис. 3. Структура фінансової безпеки регіону *

* Джерело: складено автором на основі [10; 3; 6; 1]

- валютна безпека (індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до \$ США; частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів; сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти; частка депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів);

- грошово-кредитна безпека (співвідношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП; обсяг готівки, % до ВРП; рівень інфляції (до грудня попереднього року); питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих банківськими установами);

- інвестиційна безпека (темпи зміни прямих іноземних інвестицій у регіон; частка прямих іноземних інвестицій до ВРП);

- безпека соціального сектору (темп зміни суми заборгованості з виплати заробітної плати, індекс споживчих цін у регіоні; співвідношення витрат до доходів населення);

- безпека сектору підприємництва (співвідношення сальдо фінансових результатів підприємств до ВРП, рентабельність операційної діяльності підприємств, темпи зміни обсягів промислової продукції в регіоні);

- банківська безпека (частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, обсяг кредитування банками реального сектору економіки, співвідношення кредитів до

депозитів банків в регіоні);

- безпека страхового ринку (показник щільності страхування (страхові премії на одну особу), частка довгострокового страхування у загальному обсязі зібраних страхових премій, рівень страхових виплат).

Відзначимо, що на сучасному етапі управління фінансами регіону з метою забезпечення його фінансової безпеки необхідно передбачити реалізацію відповідних заходів:

- визначити першочергові інтереси та загрози розвитку регіону;
- затвердити методику та закріпити перелік показників, що визначають рівень фінансової безпеки регіону;
- проводити регулярний моніторинг соціально-економічного розвитку регіону;
- розробити механізм протидії факторам, які можуть стати загрозою стабільному функціонуванню регіону у фінансовій сфері;
- модернізувати систему оцінювання ефективності діяльності фінансових органів влади.

Висновок з проведеного дослідження. Отже, фінансова безпека регіону відіграє ключову роль у безпеці фінансової системи держави. Від ефективності механізму забезпечення фінансової безпеки регіонів залежить рівень соціально-економічного прогресу національних господарств. Тому ця складова безпеки вважається важливою якісною характеристикою економічної системи не лише регіону, але і держави в цілому.

На сьогодні до ключових завдань підвищення фінансової безпеки регіонів України належать: збільшення доходів населення; розвиток інноваційної інфраструктури; активізація інвестиційної діяльності, включаючи заходи щодо забезпечення інвестиційної привабливості регіону та вдосконалення роботи з потенційними інвесторами. Реалізація цих завдань забезпечується діями виконавчих органів влади у межах обраного сценарію розвитку регіону та на підставі довгострокових програм розвитку регіону на основі впровадження методів проєктного управління. Особливу увагу з боку органів влади має бути приділено адекватній оцінці рівня фінансової безпеки регіону та його фінансового потенціалу, що можливо на основі організації своєчасного моніторингу.

1. Гбур З. В. Теоретичні основи економічної безпеки та її становлення в Україні. Менеджер. *Вісник ДонДУУ. Сер. Державне управління*. 2018. Вип. 1 (78). С. 28–37.
2. Живко З. Б., Павлів М. М. Фінансова безпека країни та суб'єктів господарювання. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3607> (дата звернення: 06.10.2022).
3. Лелюк С. В. Методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки регіонів України. *Економічний аналіз*. 2014. № 1. Том 17. С. 139–145.
4. Марченко О. М.,

Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посіб. Львів, 2020. 356 с.
5. Матвійчук В. І., Нешко Р. М. Фінансова безпека регіону як складовий елемент фінансової безпеки держави. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1 (22). С. 125–134.
6. Нікольчук Ю. М. Фінансова безпека регіону: наукові підходи до ідентифікації поняття. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 73–77.
7. Офіційний сайт Вікіпедія. Фінансова безпека. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 06.10.2022).
8. Управління фінансово-економічною безпекою. URL: <https://old.library.kr.ua/bookexibit/per.html> (дата звернення: 06.10.2022).
9. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти : навч. посіб./ кол. ав. Резворович К. Р. кер., Юнін О. С., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 195 с.

REFERENCES:

1. Hbur Z. V. Teoretychni osnovy ekonomichnoi bezpeky ta yii stanovlennia v Ukraini. Menedzher. *Visnyk DonDUU. Ser. Derzhavne upravlinnia*. 2018. Vyp. 1 (78). S. 28–37.
2. Zhyvko Z. B., Pavliv M. M. Finansova bezpeka krainy ta subiektiv hospodariuvannia. *Efektivna ekonomika*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3607> (data zvernennia: 06.10.2022).
3. Leliuk S. V. Metodychnyi pidkhdid do otsiniuvannia finansovoi bezpeky rehioniv Ukrainy. *Ekonomichniy analiz*. 2014. № 1. Tom 17. S. 139–145.
4. Marchenko O. M., Pushak Ya. Ya., Revak I. O. Finansova bezpeka derzhavy : navch. posib. Lviv, 2020. 356 s.
5. Matviichuk V. I., Neshko R. M. Finansova bezpeka rehionu yak skladovyi element finansovoi bezpeky derzhavy. *Finansy, oblik, banky*. 2017. № 1 (22). S. 125–134.
6. Nikolchuk Yu. M. Finansova bezpeka rehionu: naukovy pidkhody do identyfikatsii poniattia. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. 2020. № 6. S. 73–77.
7. Ofitsyni sait Vikipediia. Finansova bezpeka. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (data zvernennia: 06.10.2022).
8. Upravlinnia finansovo-ekonomichnoi bezpekoiu. URL: <https://old.library.kr.ua/bookexibit/per.html> (data zvernennia: 06.10.2022).
9. Finansovo-ekonomichna bezpeka: teoretyko-pravovi aspekty : navch. posib./ kol. av. Rezvorovych K. R. ker., Yunin O. S., Kruhlova O. O. ta in. Dnipro : Vydavets Bila K. O., 2019. 195 s.

Liakhovych O. O. [1: ORCID ID: 0000-0002-6770-7970],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Piddubna L. V. [1: ORCID ID: 0000-0001-5030-6815],

Senior Student

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

THEORETICAL PRINCIPLES OF ENSURING FINANCIAL SECURITY OF THE REGION

The article examines the essence of the concept of «financial security» of the region. The main tasks, goals and principles of the financial component system in the system of economic security are defined. The main factors that endanger the economic activity of the region are separated. The

components of the appropriate system of ensuring the financial security of the region are highlighted.

The article defines the object and subjects of the financial security system. It was noted that the goal of ensuring the financial security of the region is the development of countermeasures against threats of a financial and economic nature and ensuring the stability of its development. The system of ensuring financial security is defined as a management process that involves creating conditions for compliance with the limit values of all elements of the region's financial security and countering threats to their condition.

In today's world, the problem of financial security is very important for the regions. Financial security is one of the most important characteristics of the financial system, which reflects its capabilities to fully function, provide the region with financial resources, promote the development of the economic system. Modern globalization processes taking place during regional development form economic relations. Various problems and contradictions in these relations are sources of threats for economic security in general.

Key components of the state's financial security include debt, budget, tax, monetary, banking, currency security, security of the stock and insurance market, social sector and business entities. In this direction, the indicators characterizing the level of the corresponding component of financial security are characterized. The conclusions substantiate the key tasks of increasing the financial security of the regions of Ukraine: increasing the income of the population; development of innovative infrastructure; activation of investment activity, including measures to ensure the investment attractiveness of the region and improvement of work with potential investors.

Keywords: financial security; economic security; financial threat; region; management; economic activity.

Отримано: 7 жовтня 2022 року
Прорецензовано: 12 жовтня 2022 року
Прийнято до друку: 23 грудня 2022 року